ଶ୍ରୀଜୀଉମାନଙ୍କର ନବକଳେବର

କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ

ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବଦ୍ ଗୀତାରେ ଆତ୍ମା ଓ ଦେହ ସମ୍ପର୍କରେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ କହିଛନ୍ତି – ଆତ୍ମା ନିତ୍ୟ, ଦେହ ଅନିତ୍ୟ। ଦେହ ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବା ପରେ ତାହାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଦେହୀ ବା ଆତ୍ମା ନୂତନ ଦେହ ଗ୍ରହଣ କରେ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମୂର୍ତ୍ତି ପରଂବ୍ରହ୍ମ ନିଜର ଦେହକୁ ଏହିପରି ବଦଳାଇ ଥାଆନ୍ତି। ଯାହାର ନାମ ହେଉଛି ନବକଳେବର। ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ଯେତେ ସ୍ଥଳରେ ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା ହେଉଛି, କେଉଁଠାରେ ଏହାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ, କେବଳ ଓଡ଼ିଶାରେ। ଦେହ ଯୌବନର ଦୀପ୍ତି ଲାଭ କରି କାଳକ୍ରମେ ଜରା ଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟ ହୁଏ ଓ ପରେ ତାହାକୁ ମୃତ୍ୟୁର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହେବାକୁ ପଡ଼େ ଏବଂ ପ୍ରାଣୀକୁ ଏକ ନୂତନ ଦେହରେ ଜନ୍ମ ଲାଭ କରିବାକୁ ହୁଏ – ନବ କଳେବର ସଂସାରରେ ଏହି ମହାନ୍ ସତ୍ୟକୁ ପ୍ରଚାର କରିଥାଏ। ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଦାରୁମୂର୍ତ୍ତି ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରାଚୀନ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି। ଜରାଶବରର ଶରାଘାତରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଇହଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କଲାପରେ ତାଙ୍କର ଦେହକୁ ଭସ୍ମୀଭୂତ କଲାପରେ ମଧ୍ୟ ନାଭିମଣ୍ଡଳ ପୋଡ଼ିଲା ନାହିଁ। ସେହି ନାଭିମଣ୍ଡଳକୁ ସମୁଦ୍ରରେ ଭସାଇ ଦିଆଗଲା ଏବଂ ତାହା ଦାରୁ ରୂପରେ ପଶ୍ଚିମ ସମୁଦ୍ରରୁ ଆସି ପୂର୍ବ ଉପକୂଳରେ ଲାଗିଲା। ଏହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ କଥା ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ସର୍ବବିଦିତ । ସିଦ୍ଧଯୋଗୀଙ୍କ ମତରେ – ଅରୂପର ରୂପ, ଅଣାକାରର ଆକାର ଗୁଣାତୀତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଗୁଣମୟ, ଅଶରୀର ଶରୀର କେବଳ ଶରୀର ବା କଳେବର ନୁହେଁ, ନବକଳେବର। ନୂତନ ଶରୀର– ନୂତନ କଳେବର ବିଶ୍ୱରୂପ

ପରଂବ୍ରହ୍ମ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ଜଗତ ତାଙ୍କ ଶରୀର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମ ଜ୍ଞାନର ଉନ୍ମେଷ ପାଇଁ ଭକ୍ତ ପ୍ରାଣରେ ନୂତନ ଆବେଗ ସ୍ୱତଃ ସଂବେଦନ ଦେବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଲୀଳା ଏବଂ ତାଙ୍କର ବିଗ୍ରହ ଧାରଣା।

ଦେହ ବିନାଶଶୀଳ – ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ। ଦେହ ବିକାରଗ୍ରସ୍ତ ଓ ନାଶଶୀଳ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଦେହ ନାଶ ହେଉଛି– ଆମକୁ ସ୍ଥୂଳ ଚକ୍ଷୁରେ ଗୋଟିଏ ଶରୀର ଦୃଶ୍ୟମାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଗୋଟିଏ ଶରୀର ନୁହେଁ। ଅନ୍ତବାସୀ, ବର୍ହିବାସୀ ପରି ଆତ୍ମା ତିନୋଟି ଶରୀର ଧାରଣ କରିବାରୁ ଯଥା– ସ୍ଥୂଳ, ସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ କାରଣ ଶରୀର। ଏହି ତିନୋଟି ଶରୀର ମଧ୍ୟରେ ବ୍ରହ୍ମହିଁ ବିଦ୍ୟମାନ। ଜଗତ ହିଁ ଜଗନ୍ନାଥମୟ । ତେଣୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି – ବିଷ୍ଣୁ ସର୍ବତ୍ର ଅନୁପ୍ରବେଶ କରି ରହିଛନ୍ତି । ଜଳରେ ବିଷ୍ଣୁ, ସ୍ଥଳରେ ବିଷ୍ଣୁ, ଅନଳ, ଅନିଳ ପର୍ବତ, ନଦୀ ସାଗର ସର୍ବତ୍ର ବିଷ୍ଣୁ । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଧାମ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ପୁରୀ ବିଶ୍ୱରେ ମୁକ୍ତି କ୍ଷେତ୍ର। ଏହା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର। ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ତତ୍ତ୍ୱ ଭାରତର ଶାଶ୍ୱତ ସନାତନ ତତ୍ତ୍ୱ। ଶ୍ରୀଜୀଉମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ। ଦାରୁ ବିଗ୍ରହରେ ବ୍ରହ୍ମ ଯୁକ୍ତ ହେବାରୁ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ। ଦାରୁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ଶବ୍ଦ ପ୍ରାଚୀନତମ ଶବ୍ଦ। ବ୍ୟାସଦେବ ମହାଭାରତରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଓ ପରେ ଗୀତାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଶବ୍ଦ ଓ ମହାଭାରତର ଓ ବାଲ୍ମିକୀ କୃତ ରାମାୟଣରେ ଓ ବିଷ୍ଣୁ ସହସ୍ର ନାମରେ 'ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ' ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ପ୍ରାଚୀନତାର ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ଦିଏ। ସମୟ ଚକ୍ରରେ ଏହି ତତ୍ତ୍ୱମାନଙ୍କର ସମନ୍ୱୟ ଘଟି ଏକ ହୋଇଅଛି। ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ଅଭିନ୍ନ ରୂପେ

ପ୍ରତିଭାତ ହୋଇଛନ୍ତି। ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଉତ୍କଳର ମୌଳିକ ଚେତନା ଓ ଧର୍ମ ଧାରଣା । ପୁଣି ଭକ୍ତ ଓ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ପରସ୍ପର ଅତି ନିବିଡ଼। ମାନବର ସମସ୍ତ ନିତ୍ୟକର୍ମ, ଆଚାର ବିଚାର, ଆହାର ଓ ବିହାର ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଅନ୍ୟ ବିଗ୍ରହମାନଙ୍କଠାରେ ଆରୋପିତ। ରାତ୍ରରେ ରାଜକୀୟ ପରିବେଶରେ ଶୋଇ ପରଦିନ ପ୍ରାତଃରୁ ପଲଙ୍କ ତ୍ୟାଗକରି ଦାନ୍ତଘଷା, ସ୍ନାନାଦି ପ୍ରାତଃ କର୍ମ ସାରି ଦର୍ଶନାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଦେଇ ଭାବଗ୍ରାହୀ ଭକ୍ତର ସମସ୍ୟା ଓ ମନର ଭାବକୁ ବୁଝାଇ ତାପରେ ମଣିଷ ଭଳି ପ୍ରାତଃ ଜଳଖିଆ ଖାଇ ସକାଳ, ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା ଭୋଜନ ସାରି ବଡ଼ସିଂହାର ବେଶ ହୋଇ ପିଠାପଣା ତାମ୍ବୁଳାଦି ଖାଇ ପଲଙ୍କରେ ଶୁଅନ୍ତି। ଭକ୍ତ ଓ ଜୀଉମାନଙ୍କଠାରେ ଦେଖି ପ୍ରାଣ ଓ ଜୀବନର ସତ୍ତା, ତା'ରି ନବକଳେବର ନୂଆ ନିମ୍ବଗଛର ଦାରୁରେ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଗଠନ ଓ ପୁରାତନ ଘଟରୁ ନୂତନ ଘଟକୁ ବ୍ରହ୍ମ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଏ । ଗୀତାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଆତ୍ମା ହେଉଛି ଅଜର, ଅମର, ଅବିନାଶୀ ଆତ୍ମା ମଧ୍ୟ ନୂତନ ଶରୀର ଗ୍ରହଣ କରେ। ଗୀତାରେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଛନ୍ତି– ଅବିନାଶୀ ଆତ୍ମାକୁ ଶସ୍ତ୍ର କାଟିପାରେ ନାହିଁ' ପବନ ଶୁଷ୍କ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଅଗ୍ନି ଦଗ୍ଧ କରିପାରେ ନାହିଁ ଓ ଜଳ ସିକ୍ତ କରିପାରେ ନାହିଁ।

ପ୍ରକୃତରେ ନବକଳେବର କାର୍ଯ୍ୟ ଶ୍ରୀରାମନବମୀ ପରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ । ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଗଣନା କରାଯାଇ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଧୂପ ସରିବାପରେ ପତି ମହାପାତ୍ର ସେବକ ସିଂହାସନକୁ ଯାଇ ଶ୍ରୀଜୀଉମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଜ୍ଞାମାଳ ଆଣି ବାଡ଼ଗ୍ରାହୀ ମୁଖ୍ୟ ଦଇତାପତି ସେବକକୁ ତିନିବାଡ଼ ପାଇଁ ତିନିଗୋଟି ଆଜ୍ଞାମାଳ ଦିଅନ୍ତି ଓ ନିଜେ ଶ୍ରୀସୁଦର୍ଶନଙ୍କ ଆଜ୍ଞାମାଳ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି। କଳାହାଟଦ୍ୱାର ସନ୍ନିକଟରେ ଅଣସର ପିଣ୍ଡି ଉପରେ ଶାଢ଼ୀ ବନ୍ଧା କାର୍ଯ୍ୟ ସମାହିତ ହୁଏ। ଶ୍ରୀଜୀଉମାନଙ୍କ ଅଙ୍ଗରୁ ଆଜ୍ଞାମାଳ ବାହାରିବା ସମୟରେ ଜୟ ବିଜୟ ଦ୍ୱାରଠାରେ କାହାଳୀ ଓ ତେଲିଙ୍ଗି ବାଦ୍ୟ ବାଜୁଥାଏ ଓ ଛତ୍ରି ଆଦି ଧାରଣ କରାଯାଇଥାଏ। ଲେଙ୍କା ସେବକ ରୂପା ନିର୍ମିତ ଚକ୍ର ଧରି ଠିଆ ହୋଇଥାଏ। ଏହାପରେ ସମସ୍ତେ ପଟୁଆରରେ ସିଂହ ଦ୍ୱାରକୁ ଆସନ୍ତି। ସେଠାରୁ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଓ ପଟୁଆରରେ ଆଦ୍ୟସେବକ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଦଇତାପତିମାନେ ଆସନ୍ତି। ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ବିଶ୍ୱାବସୁ ଶବର ହୁଅନ୍ତି। ରାଜଗୁରୁ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଗୁଆ ଓ ଅରୁଆ ଚାଉଳ ଆଣି ବିଶ୍ୱାବସୁଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି। ରାଜା ନଅରରୁ ଦଇତାପତିମାନେ ଆଜ୍ଞାମାଳ ସହ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଜଗନ୍ନାଥ ବଲ୍ଲଭ ମଠକୁ ଯାଆନ୍ତି ଓ ସେଠାରେ ଏକ ସଜ୍ଜିତ ଖଟ ଉପରେ ଆଜ୍ଞାମାଳ ଓ ଚକ୍ରକୁ ରଖାଯାଏ। ତାହା ପରେ ପରଦିନ ବନଯାଗ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ, କାକଟପୁର ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । ଏହି ଯାତ୍ରାରେ ଦଇତାପତି, ଦେଉଳି କରଣ, ଲେଙ୍କା, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ବିଶ୍ୱକର୍ମା ଓ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ପୋଲିସ୍ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଯାଇ ଥାଆନ୍ତି। କାକଟପୁରରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ସେଠାରେ ସେବକମାନେ ଛତ୍ର ଧରି ଘଣ୍ଟା ବଜାଇ ସ୍ୱାଗତ କରି ପାଛୋଟି ନିଅନ୍ତି। ମା' ମଙ୍ଗଳାଙ୍କୁ ୧୦୮ ଘଟ ଜଳରେ ମାର୍ଜନା କରାଯାଇ ବେଶ, ଭୋଗ ଆଦି କରାଯାଇଥାଏ । ସେହିଠାରୁ ଦାରୁ ଅନ୍ୱେଷଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ। ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଏହି ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ସଂପର୍କରେ ମା' ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ତଥା ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ପାଇ ଦଇତା ସେବକମାନେ ଦାରୁ ଅନ୍ୱେଷଣରେ ଯାଇଥାନ୍ତି। ଦାରୁ ଚିହ୍ନଟ ପୂର୍ବରୁ ସେହି ବୃକ୍ଷଟିର କେତେକ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଏ। ବାଡ଼ଗ୍ରାହୀ ଦଇତାପତି ମହାପାତ୍ର, ଦଳପତି, ଉପଦଳପତି, ବିଶ୍ୱାବସୁ ପ୍ରମୁଖ ସେହି ଚିହ୍ନଟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି । ଯେଉଁ ପୁରୁଣା ନିମ୍ବ ବୃକ୍ଷର ପାରମ୍ପରିକ ପରିବେଶ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଙ୍କେତମାନ ଥାଏ, ସେହି ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଜୀଉମାନଙ୍କ ଦାରୁ ରୂପେ ମନୋନୀତ କରାଯାଏ। ଯେଉଁ ଦାରୁ ବୃକ୍ଷରେ ଚକ୍ର ଚିହ୍ନ ଥିବ ଓ ଏହା ନିକଟରେ ଜଳାଶୟ ଓ ଶ୍ମଶାନ ଥିବ, ଚଢ଼େଇ କିମ୍ବା ସର୍ପ ନିବାସ କରି ନଥିବ, ନିକଟରେ ଉଇହୁଙ୍କା ଥିବ, ସର୍ପ ଗର୍ତ୍ତ, ଆଶ୍ରମ ତୁଳସୀ ବୃକ୍ଷ ଆଦି ଥିବ ତାହା ହେବ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦାରୁ। ସେହିପରି ଶଙ୍ଖ, ଗଦା ଓ ପଦ୍ମ ଚିହ୍ନ ଥାଇ ବୃକ୍ଷ ନିରୂପିତ ହୁଏ। ବୃକ୍ଷ ପୂଜା ଆବାହନ ଓ ବନଯଜ୍ଞ ଆଦି ଯଥାବିଧି ସମାହିତ ହୁଏ । ଶଗଡ଼ରେ ଦାରୁଙ୍କୁ ଯଥାବିଧି ପାରମ୍ପରିକ ପଟୁଆରରେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରକୁ ନିଆଯାଇଥାଏ। ଏହିପରି ଚାରିଗୋଟି ଦାରୁ ଆସନ୍ତି। ଦେବସ୍ନାନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ କୋଇଲି ବୈକୁଣ୍ଠରେ ଅଙ୍କୁରାରୋପଣ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ। ତା'ପରଦିନ ବିଗ୍ରହମାନେ ସ୍ନାନ ମଣ୍ଡପକୁ ଯାଆନ୍ତି ଓ ସେହି ଦିନୁ ଅଙ୍କୁରାରୋପଣ କାର୍ଯ୍ୟ, ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଇତ୍ୟାଦି କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମାହିତ ହୁଏ। ପାରମ୍ପରିକ ମନ୍ତ୍ର ଓ ତନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଯଜ୍ଞ କରାଯାଇ ଦାରୁ ଗଠନ ଓ ଜୀବନ ଦାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲେ। ସେଥିପାଇଁ ଶ୍ରୀଲକ୍ଷ୍ମୀ ନୃସିଂହଙ୍କୁ କୋଇଲି ବୈକୁଣ୍ଠରେ ନବ ନିର୍ମିତ ଦାରୁ ଗୃହକୁ ବିଜେ କରାଯାଏ। ବିଶ୍ୱାବସୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ବରଣ କରନ୍ତି। ଏହା ପରେ ଯଜ୍ଞ ଓ ଦାରୁ ବିଗ୍ରହ ନିର୍ମାଣ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ। ବିଗ୍ରହ ନିର୍ମାଣ ପରେ ଦାରୁ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନୃସିଂହଙ୍କୁ ଜଳ ଲାଗି ହୁଏ। ଦାରୁମାନଙ୍କୁ ନବ ନିର୍ମିତ ମଣ୍ଡପ ଉପରକୁ ଚକା ଉପରେ ବିଜେ କରାଯାଇ ୧୦୮ ଘଟ ସୁବାସିତ ଜଳ (ଚନ୍ଦନ, କର୍ପୂର ଓ କସ୍ତୁରୀ ମିଶ୍ରିତ)ରେ ଅଧିବାସ ପୂଜା ବସେ ଓ ଦାରୁମାନଙ୍କୁ ନବପାଟ ବସ୍ତ୍ରରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ କରାଯାଏ ଓ ପତି ମହାପାତ୍ର ସକାଳ, ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା ଧୂପ

ନୈବେଦ୍ୟ ପୂଜା କରନ୍ତି । ପାରମ୍ପରିକ ପ୍ରଥାନୁସାରେ ପ୍ରତିଦିନ ଆହୂତି ପ୍ରଦାନ ଓ ଦାରୁ ବିଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ନ୍ୟାସ ଓ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲେ । ଦ୍ୱାଦଶୀ ଦିନ ବଳି ପାଟଳ ମନ୍ଦିର ନିକଟରେ ଦାରୁ ବିଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ଅଶ୍ୱଯୁକ୍ତ ରଥରେ ବସାଯାଇ ପଟୁଆର ସହ ସାତଥର ବେଢ଼ା ପରିକ୍ରମା କରାଯାଏ । ଦାରୁ ବିଗ୍ରହ ପୂଜା ଷୋଡ଼ଶ ଉପଚାରରେ ହୁଏ । ପରିକ୍ରମା ପରେ ଦାରୁମାନଙ୍କୁ ଦାରୁ ମଣ୍ଡପକୁ ନିଆଯାଏ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ପରେ ଅମାବାସ୍ୟ ଭୋଗ ହୁଏ । ସେହିଦିନ ରୋହିଣୀ ନକ୍ଷତ୍ର ୬୦ ଦଣ୍ଡ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଯୁକ୍ତ । ଶ୍ରୀଜୀଉମାନଙ୍କର ବ୍ରହ୍ମ ନବ ବିଗ୍ରହ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାପିତ ହୁଏ । ଏହା ରାତିର ଉପଯୁକ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସଂପନ୍ନ ହୁଏ । ନ୍ୟାସ ଓ ଯଜ୍ଞର ପୂର୍ଣ୍ଣାହୂତି ଆଦ୍ୟ ସେବକ ଗଜପତି ରାଜାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ହୁଏ । ସେହି ମନ୍ଦିର ଶୋଧ ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ଦାରୁ ବିଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ବିରାଟ ପଟୁଆରରେ ଘଣ୍ଟ ବଜାଇ ଦଇତାପତିମାନେ ଅଣସର ଗୃହମଧ୍ୟକୁ ନେଇଥାନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମ କବାଟ ଖୋଲାଯାଇ ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ଖଟୁଲି ଓ ରୂପା ଥାଳିରେ ବିଜେ କରାଯାଇ, ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନା କରାଯାଇ ବ୍ରହ୍ମମାନଙ୍କୁ ନବଘଟରେ ତୁଳସୀ, ଶୁକ୍ଳ ସୁବାସିତ ପୁଷ୍ପ ଓ ଚନ୍ଦନ ସହ ସ୍ଥାପନ କରାଯାଏ । ପୁରାତନ ଘଟମାନଙ୍କୁ ସେହି କୋଇଲି ବୈକୁଣ୍ଠରେ ଦେବ ଶ୍ମଶାନରେ ପାତାଳି କରାଯାଏ। ଏହା ପରେ ୩୬ (ଛତିଶି) ପାର୍ଶ୍ୱ ଦେବତା, ୧୨ ଘୋଡା ଓ ତିନି ସାରଥି ମାନଙ୍କୁ ସେହି କୋଇଲି ବୈକୁଣ୍ଠ ବଗିଚାର ଅନ୍ୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ପାତାଳି କରାଯାଏ। ସିଂହାସନାରୂଢ଼ ଓ ବିଗ୍ରହମାନଙ୍କ ନିମ୍ନ ଗୋଲାକାର ଭାଗକୁ ଶ୍ରୀପୟର ଓ ଉପର ଅଂଶକୁ ଶ୍ରୀମୁଖ କୁହାଯାଏ। ଶ୍ରୀପୟର ପୃଥିବୀର ଏକ ନମୁନା ଓ ଶ୍ରୀମୁଖ ମହାଶୂନ୍ୟତା ସ୍ୱର୍ଗର ନମୁନା। ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁଖ କଳାରଙ୍ଗ ତଥା ମହାଶୂନ୍ୟ କାଳର ପ୍ରତୀକ । ଶଙ୍ଖ, ହରିତାଳ, ହିଙ୍ଗୁଳାଦି ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଶ୍ରୀମୁଖକୁ କନକ ଯୁକ୍ତ କରାଯାଏ। ନବଯୌବନ ପ୍ରାପ୍ତ ଶ୍ରୀଜୀଉମାନେ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରତିଭାତ ହୁଅନ୍ତି। ରଥ ଯାତ୍ରାଦିନ ବାହାରକୁ ଆସନ୍ତି। ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ, ପାତାଳକୁ ପହଣ୍ଡି ଦିନରେ କୃପା ଦୃଷ୍ଟି ଅଜାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି 'ରଥେତୁ ବାମନ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱାଂ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ନ ବିଦ୍ୟତେ' । ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ମୁକ୍ତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ରଥରେ ମୁକ୍ତି ଆଶାରେ ଭକ୍ତମାନେ ଦର୍ଶନ କରି ବିଭୋର ହୁଅନ୍ତି।

ନବକଳେବର ଲୀଳା – ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଯାହାକୁ ବଞ୍ଚାଇଛନ୍ତି, ତାହାର କିଛି ନା କିଛି ମହତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିଛି। ପ୍ରାଚୀନ ମୁନି ଋଷିଙ୍କର ଏଇ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରୁ ଜଣାଯାଏ, ମଣିଷର ମହତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହେବାପରେ ଏହି ଜଗତରୁ ବିଦାୟ ନିଏ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଇଛାରେ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ଚାହିଁଲେ ଏହି ଧରାକୁ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା ନିଜ ଇଛାରେ ଏହି ସଂସାରରୁ ବିଦାୟ ନେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ଜଗତକୁ ନେଇ ବଞ୍ଚିଲେ ହିଁ ଜୀବନ ଆନନ୍ଦମୟ ହୁଏ। ଏହା ହେଉଛି ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ନବକଳେବର ଲୀଳାର ବ୍ୟାପକ ବାର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ । ଯୋଡ଼ା ଆଷାଢ଼ ପଡ଼ିଲେ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ପୁରାତନ ବିଗ୍ରହ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନୂତନ ବିଗ୍ରହ ଧାରଣ କରନ୍ତି। ଗୋଟିଏ ନବକଳେବରରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ନବକଳେବର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମହାପ୍ରଭୁ ସମସ୍ତ ଲୀଳା ମଣିଷ ପରି ଜଗତରେ ଆନନ୍ଦ ଦେବା ପାଇଁ କରିଥାଆନ୍ତି। ଶରୀର କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ। ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ ପରେ ଏ ଶରୀର ଅଦରକାରୀ ହୋଇପଡ଼େ। ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଉପାସନାରେ ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସର୍ବତ୍ର ଯଜ୍ଞର ଭୂମିକା ରହିଛି। ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ଏହି ଯଜ୍ଞରୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା। ନବକଳେବର ଲୀଳାରେ ଶ୍ରୀବିଗ୍ରହଙ୍କ ଦାରୁ ଚିହ୍ନଟ ମଧ୍ୟ ଏହି ଯଜ୍ଞ ମାଧ୍ୟମରେ ହୋଇଥାଏ। ସେହିପରି ବିଗ୍ରହ ନିର୍ମାଣ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସମୟରେ ଯଜ୍ଞର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ। ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଉପାସନାରେ ମହାପ୍ରସାଦ ପ୍ରସ୍ତୁତିଠାରୁ ନୈବେଦ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ହେଉଛି ଯଜ୍ଞ ଆଧାରରେ/ ମହାପ୍ରଭୁ ହେଉଛନ୍ତି ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ। ତେଣୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଚାଉଳ ପାଲଟିଯାଏ ଅନ୍ନ ବ୍ରହ୍ମ। ଉପାସନାରେ ଏହା ଏକ ନିରନ୍ତର ପ୍ରକ୍ରିୟା। ଗୀତାରେ କୁହାଯାଇଛି ଯଜ୍ଞର ଫଳ ଅମୃତ। ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଉପାସନାରେ ମହାପ୍ରସାଦ ହେଉଛି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯଜ୍ଞର ଫଳ। ତେଣୁ ଶାସ୍ତ୍ରାନୁମୋଦିତ, ତାହା ଅମୃତ । ଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ଅମୃତ ସେବନ କଲେ ମନରେ ଥିବା ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ସମାନ ଭାବ ଆସେ। ତେଣୁ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଉପାସନାରେ ଯଜ୍ଞ ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଅଙ୍ଗ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ନବକଳେବର ଲୀଳାରେ ଦାରୁ ପ୍ରାପ୍ତିର ମାଧ୍ୟମ ହେଉଛି ଯଜ୍ଞ। ସେହିପରି ଶବର ରାଜା ବିଶ୍ୱାବସୁଙ୍କ ସେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭୂମିକା ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବରେ ରହିଛି। ମହାରାଜା ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ମଧ୍ୟ ଦାରୁ ଆବିର୍ଭାବ କାଳରେ ବିଶ୍ୱାବସୁଙ୍କୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ବନଯାଗ ଯାତ୍ରାରେ ମହାରାଜା ବିଶ୍ୱାବସୁଙ୍କୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥାନ୍ତି। ଏ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲିଖିତରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଛି, ସେହିପରି ବନ ଯାଗରେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ବୃକ୍ଷ ଚିହ୍ନଟ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଶବର ରାଜାଙ୍କ ସମେତ ସମସ୍ତ ଶବରଙ୍କ ଭୂମିକା ସ୍ମରଣୀୟ। ମା' ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ମାଜଣା ପରେ ଦାରୁଚିହ୍ନଟ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ। ମା'ଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଶବରପଲ୍ଲୀରେ ହବିଷାନ୍ନ ଗ୍ରହଣ କରି ସ୍ୱପ୍ନାବତି

ମନ୍ତ୍ରକୁ ଜପ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ। ବିଶ୍ୱାବସୁ, ଦଇତାପତି ଓ ଅନ୍ୟ ବୟସ୍କ ଦଇତାପତିଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ହେବାର ପରମ୍ପରା ରହିଛି। ମା'ଙ୍କ ଆଦେଶ ମିଳିବା ପରେ ଦଇତାମାନେ ୪ଦଳରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି। ଏହିପରି ୪ଦଳ ବିଭିନ୍ନ ଦିଗକୁ ଯାଇ ଚିହ୍ନଟ କରି ଫେରି ଆସନ୍ତି। ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଓ ଜନପଦୀୟ ପରମ୍ପରାର, ଏହି ନବକଳେବର ଲୀଳା ହେଉଛି ଏକ ଅପୂର୍ବ ମିଳନ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ନବକଳେବର ଦର୍ଶନ କରିବା ପରେ ନିଜ ଜୀବନକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିପାରେ। ଯଦି ନିଜ ଜୀବନରେ ନିତ୍ୟ କଳେବର ଉପଲବ୍ଧ କରିପାରିବ, ତେବେ ତାର ଜୀବନରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଆସିବ ଏବଂ ନିଜ ଜୀବନକୁ ଧନ୍ୟ କରିପାରିବ। ତୀବ୍ରଇଛା, ସାଧୁସଙ୍ଗ, ସାଧନା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥ ଚେତନାରେ ନିୟୋଜିତ ହେବ। ପ୍ରତ୍ୟେକ କର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଉପଲବ୍ଧ କରିହେବ। ସେତେବେଳେ ସେ କର୍ମକୁ ଧର୍ମରେ ପରିଣତ କରିହେବ। କର୍ମ ବ୍ରହ୍ମ ହେବ– ବ୍ରହ୍ମୋଦ୍ଭବ। କର୍ମ ସେହି ବ୍ରହ୍ମଙ୍କଠାରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଏବଂ ସେହି ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହିଁ କର୍ମ, ଏହା ଅନୁଭବ ଗମ୍ୟ ହେବ। ଏହାହିଁ ନବକଳେବର ଦର୍ଶନ।

ଖରାଖିଆ ବୈଦ୍ୟନାଥ
ପୁରୁଣା ଭୁବନେଶ୍ୱର

ଜାଗରଣ

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ଦାଶ

ମୁଁ ନୁହେଁ ମୋହର ହେବି ବା କାହାର
ରକତ ମାଉଁସ ଶରୀର ଧରି
କାମ କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ମଦ, ମତ୍ସରର
ପୂତିଗନ୍ଧ ଯହୁଁ ପଡୁଛି ଝରି ।

ସ୍ୱାର୍ଥ ଯଜ୍ଞରେ ଆହୂତି ହେଉଛି
ଦେଶପ୍ରେମ, ଦୟା, କରୁଣା, ସେବା
ଜାତି ଧରମର ଗରଳ ଉଦ୍‌ଗାରେ
ଅମୃତ ସନ୍ତାନ ନିଏ ବାହାବାଃ !

ଯନ୍ତ୍ରର ସୁରେ ମନ୍ତ୍ର ହଜିଛି
ପ୍ରଗତିର ରଥ ଯାଏରେ ଗଡି
ଅହଂକାରର ପରମାଣୁ ଅସ୍ତ୍ର
ବସ୍ତ୍ର ଅନ୍ତରାଳେ ରଖି ସଜାଡି ।

ମାଟି, ପାଣି, ନିଆଁ ଆକାଶ ବତାସେ
ବିଜ୍ଞାନ ବିପ୍ଳବ ଅଶାନ୍ତ ଧ୍ୱନି
ଶାନ୍ତି ଖୋଜୁଛି ସରଳ ମଣିଷ
ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସେ ହୋଇ ଅଜ୍ଞାନୀ ।

ମାଟିଘଟ ଦିନେ ମାଟିରେ ମିଶିବ
ରକତ ମାଉଁସ ହେବ ପାଉଁଶ
କାହିଁପାଇଁ ତେବେ ବୃଥା ଅହମିକା
ମଣିଷ ପିଇବ ସ୍ୱାର୍ଥର ବିଷ ?

ମଣିଷ ସମାଜେ ମଣିଷକୁ ଯେବେ
ମଣିଷ ପାରିବ ଶରଧା କରି
ଆପଣାର ମଣି ଆପଣାର ହିତ
ବିଶ୍ୱହିତେ ଦେବ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ।

ଅଜ୍ଞାନକୁ ଜ୍ଞାନ, ନିରନ୍ନକୁ ଅନ୍ନ
ବାସହୀନେ ବାସ ଦେବ ଯୋଗାଇ
ପ୍ରକୃତି–ବିକୃତି, ରୋଗ, ଶୋକ, ଦୁଃଖେ
ଆପଣାର ହୋଇ ପାଶରେ ରହି ।

ଏ ସଂସାର ପରା ଈଶ୍ୱର ଉଦ୍ୟାନ
ପ୍ରକୃତି ମାତାର ଅଭୟ କୋଳ
ଆମେରେ ମଣିଷ ଏ ଧରା ସରଗେ
ହସି ହସାଇବା ହୋଇଣ ମେଳ ।

ଆନନ୍ଦଶ୍ରୀ, କୁଞ୍ଜବନଗଡ
ମହାବୀର କ୍ଷେତ୍ର, ଦଶପଲ୍ଲା
ପିନ୍–୭୫୨୦୮୪, ଜି– ନୟାଗଡ